

დგინა: ანტონ არხანგელსკის მიესაჯოს ორის თითი ციხეში დაპატიმრება, ხოლო ვოლოდოვეტის უკანონო სასტიკი პროკურორის შემწევობით იმის უფროსებს გადაეცეს. არხანგელსკი განთავისუფლებულ იქნა თავდებობით.

* მისის დამდევს კახეთში, ვალმა მხარს ვარდა, გამოაჩინა მხარშიც მოსულა სეტყვა და რამდენიმე სოფელი დაუტყვევია. თვლიდათ თითქმის ეკლესიებზე გაუვლია სეტყვა, და არა უფინარა, ზოგან-კი ძვილი დაუტყვევია ენახები. ურათუბანში დიდი ქარც ზედ დართვია სეტყვას.

* სოფ. აშენასსკეა (თანეთის მახალი): ადრეგმა და ნილერებმა თავი მეტის-მეტად მოგვადგინა რვა მასისამ დაუტყვევია დიდდელ სულ გამუდმებით სწვიმს, მდ. აძემა კვლავინდებურად დიდდა. იორიხომ ის არის, მოპქებს და მომიტრეებს თავიპარს.

* სოფ. მუხრანა: მითხველს ძლიერ-და ეტხობა, რომ 1885 წლის ზაფხულში, თავად აბელ ჩოლოყაშვილის თაონობითა და მეკადნიერობით, მუხრანის გულბობა და მუხრანის სოფლისთვის ლამაზი ერთ საპოლიციური ქეთიკობის სახლი. დანიშნული იყო ვაჭრობა, რადგანაც სოფელმა ისურვეს შერობის იჯარად ვაჭრებს. ამის გამო ტფილისიდან ჩამოვიდნენ მოიჯარადლები, რომელთაც 3,500 მანეთი თხოვეს, მაგრამ აღმოჩნდა თითონ მუხრანში ერთი კაცი, რომელმაც იკისრა სახლის აშენება 3200 მანეთად. ამ კაცს მისცა სოფელმა იჯარა და დააღლა მასილიდან ენეკონისთვედ სახლის აშენება. ამ ზეინობის ყურის მეფელად და შედამედელად საზოგადოებამ ამორჩია ექვსი კაცი, რომელთაც შეადგინეს ვარედ წოდებული კომიტეტი. ამითი მოველობა ის იყო, რომ, ყურის

დგენის გარდა, უნდა აეკრთათ სოფლისიდან ფული და ეტლით მოიჯარადისთვის. სახლი აშენეს ტფილისის სახლობა სკოლის დირექტორის გვეგზე. პირაპაში ეწერა, რომ შენობა უნდა გავსენდენიზებით არხანგელსკისთვის ორჯელ, პირველში და დასრულებასა. ყოველივე ესე აღსრულებულ იქნა, მაგრამ მანაც შენობას გვეგის დაგვარად აქლია შენდვა; სახლის სასურავი რაი უნდა ყოფილიყო 4 ადლი, მაშინ-როდესაც არის მხოლოდ ორ-ნახევარი მივადნი მისავლისა თოლისის ქვის უნდა ყოფილიყო სამი ადლი და სამივე მრეც უნდა ჰქონოდა დასასულილი საფეხურები, მაშინ-როდესაც ნამდვილად მივადნი არის არა უმეტეს ნახევარის ადლისა და საფეხურები აქვს მხოლოდ ერთის მხოლოდ. არც ერთს ამ ნაკლებუნებას კომიტეტმა და მათ შორის მამასავლისა ყურადღება არ მიაკვიეს თავის დროზედ, რის გამოც მოიჯარადის საქმე საიჭიროს დროს ვარდა წავიდა. ჩასავალიყვლია, რადგან მოიჯარადლები შენობა დასრულია, მოთხოვა ფული, რომელიც თითქმის სრულიად ჩააბარეს. ცოტათოდნი ფული საფეხურზედ არაჩა, რის გამოც მოიჯარადლები კომიტეტს უწიერდ ღუშეთის სახაზრო სასამართლოში იმევე წლის დეკემბერს. სასამართლოში საქმის წარმოებას ვახტანგ 1886 წლის ოქტომბრამდე იჯარადის სასამართლომ მიუსჯა დარჩენილი ფული, იმნაც მოიყვანა ბოქალული და თავისი ფული მიიღო. შემდეგ ამ უკანასკნელი და უარეს ხაზს და მოაწერიეს ხელი იმაზედ, რომ ჩვენ საიჭიროს ვადვიდნენ ოლქის სასამართლოში ამ პირობით, რომ მოვიგოთ; თუ წაუბებთ, ჩვენ ვეისრუდით საქმის ყოველ ვეარს შედეგსა. ადგენდ და მოაწერიეს ხელი. ამას შემდეგ ვადვიტანეს საქმე ტფილისის ოლქის სასამართლოში, რომელმაც ვადამდეგუნება დღეშეთის სასამართლოში იცნა უკანონოდ, იმიტამ - რომ იჯარადის უნდა ეჩიუთა საზოგადოებისათვის და არა კომიტეტისათვის.

რომს, შემდეგ ნახევარი თითონ დიოტოვა და ნახევარი ამ დაუბატონებულს სტუმარს უთავაზა. ტყის კაცმა ერთ ღვემად ვადაუღლა თავისი წილი, მრეც ვადა და მთელი მტყაული ვაჭრები, რომელიც მურხას ჰქონდა ვაჭრებ ჩამოკიდებული, ცეცხლზე დაადგო შესწავიდა. მურხას ეწერია, წაბოავლო ვაჭრებს ხელი და ცეცხლიდან ვადამიღო. ტყის კაცმა მეორედ დაადგო ცეცხლზე. მურხას გული მოუვიდა, ვეც ტყის კაცს, ქარში ვაიყვანა და თითონ ქაპში დაბრუნდა. ტყის კაცი ისევე ქაპში შემობრუნებას აპირებდა, იმ დროს მურხამ თოჯი ჰქარა გულში, ტყის კაცმა იქვე ჩაიკეცა და მოკლა. მეორე დღის მურხამ ნახა, რომ ტყის კაცი პერად (პოვად) ქეცულა და თოჯის ტყვია მისცურავს.

შესანიშნავია, რომ ჩუბეტელებს ნამდვილად სწამთ ტყის კაცების არსებობა, როგორც ნაკრის ხეობაში, ისე ზოგიერთ ადგილებშიც ვეწე-პურის ხეობაში. ხალხის რწმუნებზედ დამყარებულნი ზოგიერთი მოგზაურნიც კი ჰქეპობენ, რომ შეიძლება ენეურის ხეობაში ოდესმე კაცის მსგავსი მინიშნული სტეოლოგინდენერი. როგორც კესტით, ჩვენ აქ დამე

თვის. ამ ნაირად იჯარადის უკანეწარითეს ფული, ხოლო ნება მიეცა ხელახლად საიჭიროს დაწესება, ანე ჩვენ საქმე ვაჭედელ წარსულ თეჭრელის ნახევრამდე. ამ გზობით სასამართლომ მიუსჯა იჯარადის, როგორც ვლენებზედ დარჩენილი ფული, ვარცთვეს ეს ვარიპა, რომელიც პირობის წყაროში არის მოხსენებული, სულ 1,200 მანეთი.

თუმცა-და კომიტეტის წევრებმა იმ პირობით ვადიტანეს ოლქის სასამართლოში საქმე, რომ მოიგებდნენ თუ წავებდნენ, ეს ხალხის საქმე არ იყო, მაგრამ დღეს-კი ხალხს ეუბნებიან, რომ თქვენ უნდა ვადინდით ის ფულით. ამის გამო ხალხი ამბობს, რომ კომიტეტს კაცი ვამოვალდა ვეჯარა და ვასარებზედ დავიფიცეთ, რომ ჩვენ არც შენობა დავადვიუნებთ, არც ფულის მიცემის წინააღმდეგე ყოფილართ და არც საიჭიროს ვადიტანის ვადვიარაბა ვეცისრინოთ. ამ ნაირად მომეწყვიდა ჩვენს ვლენება კომიტეტსა და იჯარადის შედა და არ იტის თავი რითი უშველოს. თუ საპირალით, ის ფული მთლად კომიტეტის წევრებს უნდა ვადამხდეს და არა ვლენებას.

* გორიდან დაწერილი სწევრეც გზ. კოვეცს იმ უბედურების ამბავს, რომელიც თქმმა და ნიადარმა მოახდინა ატერის ხეობაში: პირველში გორის რეისის გზის სადგურზე ვაჭრეცელად ატერის უბედურების ამბავი და მრეც ვაჭვიდალ და მეტად ვაჭვიდალბულმა მოაღწია ვეორამისსა. ამბობდნენ, რომ დიდი უბედურება დატაროდა; ახი და ორასი კაცი იმხსენებულა ხევის მოადიდება, სეტყვამა და ნილერებმა დახობა ვადვილი საქმიანობა, მოიტაცა და წაიღო ატერის რეისის გზის მატარებელი და რამდენსამე ასისა და ათასის თუმბის ზარალი მოიტანა. ამ დაუჯერებელს ამბავს არ ვენდეთ და მართალი ცნობანი შევიკრიბეთ. დი და საქმე ასე იყო: ესე ნაშუადღევსი სამს სათაზედ ვორად წაიჭიდა ატერისსე მატარებელი მ-ქ ქართელიშვილისა და ზეგენანისა რეისის

ლივად, მაშინ-კი ქეებზედ ვამოცქვარს ვიავხლდნენ. ხორციულობას ცალკე ქეაში ვეიხარავდნენ, საღამოს ყველანი დალილი და ღვინოცელები ვიყავით ხოლმე. ვამოცქვარა, რომ ვფხით და ცხენთი მოგზაურობა პირველს დღეს უფრო ჰლოის კაცს, ჩვენც ესე მოგვივალდა და ვესტურე და მალე მოგვეცენა. ზოგიერთი ჩვენთანანი უკანშობა დავუ დასამინებულად. ვინც ზეზე ვიყავით, იმითაც ჩრად უმეტრად ვიავხმეთ, ვათავინდა ვახშამიც, იქვე მივდეთ თავები და ყველას უტებ ვადგვიანა. მთაში მოგზაურობას ერთი კარგი თვისება ჰქონდა, — ყინად და გროლის პირის წყაროებიც კი მაღლ ვინებდა და რამდენსამე საათის ამ ვეგარი ძილი სრულიად საკმარისია, რომ წინადღის დალილი ვაჭკრეს და მოსვენებულად ჰკრძალობდნენ თავს. მეორე დღისათვის. გ. ექვს საათზე ვესტე იყო და ვადღვიდა. ყველანი აცვიდვით და მარბავს ვეფლევით. თ. თენგინმა უთხრა გ. — ძეს, რომ დღეიდან მოგზაურობა ვანკარგულების მოხდენა იმისთვის დავთხო, როგორც ვამოცედილ კაცისთვის მთაში უფრო ვამეგება და ბარად შენა, — უთხრა თენგინმა. თ. გ. დათანხმდა.

გზაზე მატარებელს ება 12 პატარა ტუის ვავორი, დატერილილი სიმინდითა და ქვითი მუშაქაროლისთვის ტყეში. მატარებელზე იყო: მაშინსტი, იმისი თანაშემწე, რამდენიმე კონდუქტორი და მუშა-კაცი. ატერის საღვერად მატარებელი მშობლობათ ვევიდა. აქედამ რამდენსამე წაშს შემდეგ ვასწია მეორე სადგურისაკენ, რომელსაც ორისი ეწოდება, მაგრამ არ ვაუფილია ორისი საყენი, რომ უტებ დამეკეპა ცამ, ასტყდა საშინელი ქუბილი და დაიწყო თავსხმა, თან საშინლად ჩამაბნულდა და სიმწერით ვაგახთა მთელი მატარებელი. რამდენსამე წუთის შემდეგ მოასკდა მატარებელს დრეს ხეობამდე ნილავარი, რომელსაც ანე-მარე თან მოჰქონდა დროლითა და მშობლით. სულ ერთისა და ორის წუთის საქმე იყო, რაც მოხდა შემდეგ. მატარებელი ჩავარდა დიდ ვაჭკრებში. მაშინსტი ჰხვადელა, რომ მეტი გზა არ იყო, წინ წასვლა აღარ შეიძლებოდა, და უკან დახევინა მატარებელს. მაგრამ ამ დროს უკან სხვა ნილავარი მოჰქონდა და ზედ ვადღვიდა გზაზე. ეს ნილავარი იტენბის ხევიდამ მოამკლარყო. მატარებელზე ვინც იყო, ჰხვადენენ, რომ ვილუბებითა, და ვადაკევიდნენ ტრანში, ენება მდი: ნარეც საღვე ნაპიას ვაგვიკოცნო. შერა მატარებელს მხოლოდ მაშინსტი და იმისი თანაშემწე. ახ საკა თქეში შთანთქავს მატარებელს. მაშინსტის უნდა დაისინას თავისი თანაშემწე, ვაწაწილი კაცი; და უარეს ვადატეს მატარებელად. თანაშემწე უარეზა, არ უნდა თავი დაანებოს მატარებელს, მაგრამ მაშინსტი ჰკრავს ხელს და ძალად ვადატესტუნეს. წუთიკდე და მატარებელი შთანთქავს ვეორეთში თავ-ვანწიროლის მაშინსტი-თურთ, რომელმაც სიკვდილი არჩია მიველობის ღალას... აღარსად სჩანდა ორი კონდუქტორი. ერთის ვევიმ მტკიცის ნაპირს იბოვენეს, ხოლო მეორესი — გრავლის სადგურის ახალი. რალა თქმა უნდა, რომ რამდენიმე შენობა დაქეცა, შვილი-რვა ხარი დარჩოდა და სხ. ყოველდგე ვეც აღიარებდა მაშინსტი კაცს იმ უბედურებისათვის შედარებით, რომელმაც რამდენსამე

განისა თ. თენგინის ქუბლითი მახილი. ზოგს უთხრა წინ ვაბოლოა, ზოგს უკან ვარგთან დარჩენა და ვამოლოა, ზოგს კომისიის წევრების ხლებს, რომ თავის დროზედ მოახანებოდნენ გზაზე, სადაც საჭირო აღმოჩნდებოდა. რვა საათზე დავიძარით ჩვენის ბინიდან. წინ ვევიდოდა სამი ვამოცედილი სეფი წინსამეგნებულად, მათ მივეყვებოდით ჩვენ, ჩვენს უკან თენგინი მოდიდა თავის მსლებლითი და ყველაზე ბოლოს ვარგეთი იყო-ცხენები და ბიქები. აღმართი იქვე დაიწყო, სადაც ბინად ვიყავით, გზა პირველად ბალახთ და ვარულის ვერდობზე მიდილია, შემდეგ, რაკი თანდათან მაღლა ვეიწიეთ, ბალახიც ჰქრებოდა და ქვითი მოვიდნენ ვეგვრდას ვეფლევით და სულ ვადამ-მისი მწვერვლის ახლი სეობაში შევიდნენ, რომელიც ვამოცედილი იყო დაუნდობლის თოვალ-ყინულით. ვერდობებზე გზა მილაქნილ-მოკალაქული იყო, ხეობაშიც ვაჭკრე მიმართობოდა მწვერვალზედ. ექვი არ არის, გზა ცუდი ვეგენებოდა. ნამე-ტურ იქ ვაჭრდა საქმე, სადაც ვერდობი ქეებში იყო მოჭრილი. რამდენიმე დამ საყენი სიგრძე და სივანე ვერდობისა წვილი ქეებში იყო დავარუ-

აღმაინის სიკატელე შეიწირა მსხვერპლად. თანაშემწე მაშინსტისა და სხვანი, ვინც მატარებელზე იყვნენ, რალც სასწაულით ვადარჩნენ სიკვდილის ახინი წყალობა ვამორყო ცოცხლები ატერის ენახებში, რომელიც სულ ვაბარხრამ მსხვერვლას ნილავარი, რეისის გზა საკოვლია მერისის მახლობლად ვაუტყე-ბული ატენსა და იტენეს შუა, ისიც შიდა და შიგ. სულ ვაუტყებულია გზის მანძილ 4 ვერსზე, მეტი არ იქნება. ვავონები და მატარებელი უტყე ნაპოვნი, როგორც ამბობენ. ექვი არ არის, რომ მატარებელიცა (8,000 მან. ღობის) და ისე ვავონებიც დაზიანდებოდა, მაგრამ, როგორც ამბობენ მსოფლდ კაცები, თუმცა ვეც ნამდვილად არ არის ზარალი უწყებში მოკვანილი, ათას თუმანზე მეტი არ იქნებოა. ერთს საათს უკან ტანა დავარად, წყალი მოსწყდა და ხეობაც დამშვიდა.

პასუხის პასუხი*)

(ან ა. ქუთაიელაძეს)
სინტაქსის თუ სინტაქსით ვასწორა, ეტიმოლოგია რატომ ვითმოდოვით არ ვადანალოთ? ჩვენ-კი ვევიოთ, რომ ვითმოლოგია უნდა, მანებნო! კომე ვაბალებით, რომ, „სინტაქსი“ თ მე კი არ მომიწიათ, ასე უმხარობი ჩვენს წინაპრებს, რომელიცა თქვენ ხან დიდ პატივს სცემთ, ხან-კი ჩირადელ არ ავლებთ, „სინტაქსის“ თუ არ ვინმე, იმიტამ-რომ ვს ქართული ენის წინააღმდეგი იქნებოდა, რადგანაც საზოგადო არსებითი სახელი თანხმავანზე არაღვეს ქარალოვდება; მაშასადამე, ამ შემთხვევებში ვეც ვიხსლმდენელ ქართული ენის ხასიათით. „ეთიმოლოგია“-კი რატომ უნდა ვინმართი, როცა ორი ვინაშლი (ვერსულში) ვს შემდეგ ტ ხის, და არა თ (ვეტიონ და ლოგოს)? ქართულ ანბანში ხმა ტ რომ არ იყოს, მაშინ, რა თქმა უნდა, ვითმოლოგია უნდა ვინმართი, მაგრამ ჩვენს ანბანში ხმა ტ ძირეული ხმაა,

*) ის. „ვეფრი“ № 93 და 103.
ლო, ქეები აქ ცევიდებიან კავკასიონის მწვერვლებიდან და ყოველს ვახანებულ-ზაფხულზე თოვლის ზეგის მოპქეს. გზა, უბარლო ბილიც-კი აქ არ სჩანს, როგორც ჩვენი ვილი-კე-რა ამ ქეებს, მაშინვე რყევა დაიწყეს და სულ ერთიანად ვადღელ ქეებით ვაგვი-ნილი ავდილი. სადაც ჩვენ ვესვ ვამე-ლით, იმას ქვეით დალმართოვებო-ბოდნენ; მაგიერად ჩვენსა და ვარების ვეფხვს ზემოდა აწვიბოდნენ. ქეები, რომელნიც ავრეთეც მიესწავივოდნენ დალმართისაკენ, თუ მარჯვედ არ იყო კაცი, ზემოდა მოლოლოლი ქეე-ვის გუნდ ვეფხვს მოუკრავდა იქვე და ხესხიანი ვაჭკრებოდა, ისე რომ ვერც წინ და ვერც უკან ვესხ ველარ ვადანვამდა, დიდი მანძილი არ იყო ამ ნიშავა ჩვენს გზა, მაგრამ რაც იყო, მაშინაც ძლიერ შეგებობა, დავიზი-ლა ვეფხვი. ვარების კანჭები მუქლს ქვეით დასისლიანებული ჰქონდით. რამდენსამე ვარბა ნალთი დაჭკრავა. აქედამ თოვლზე ვადღვილი, რომელიც შარა გზად ვეგევენა.

მაშასადამე, რა საფუძველი გვექნება, რომ ორიგინალი დავამაინჯოთ? ჩვენ წინაშეა, სადაც უნდა სიტყვებში ხმა გ შეხედვოდეთ, ყველაზე და თათლავდენ და ხმარობდენ: დღეღარა, დღეღარა, თეოლოია, ღრამაბა, ღრამაბა და ს.ა. მაგრამ რა საფუძველი ქონდათ იმით? იმდენივე საფუძველი, რამდენიც თქვენ გაქეთ, ბნო ქუთათელაძე, ეთიოპიკის მართლწერაში, ან კიდევ იმდენივე საფუძველი, რამდენიც ქველ ჩინოვნიკებს ქონდათ, როცა ამბობდნენ: «მოა სინ ლილიორი ლოგორია» და სხვანი.

ჩვენ ესთქვით: ადამიანის სახელები დაბოლოება არა მართო ხუთი თანხმობადაც ასობა: ბ, ზ, თ, მ, ნ, არამდე ბევრად მეტი; ამ ასობის ხუთი სხვა მივთვალეთ (გ, ლ, რ, პ, ქ) და ვთქვით, რომ გვგონებთ ერთი ამდენი კიდევ მოიძებნება-მეთქი. ჩვენს შენიშვნის შემდეგ უფროა პატივით მულ გრამატიკოსს (წინადაც ბანად დობად, წინადაც ანკარადიო!) და ჩამდინებ ამო კიდევ მოიძებნება-მეთქი. ამათ გამამატებელი ბნო ქუთათელაძე ამბობს ჩვენზე: «თქვე და-ბოლოება, კრიტიკის სწორად და გვარნებით ათავებთ-ო! როგორ არ იცით, ბნო ქუთათელაძე, რომ სახელმძღვანელოს დამწერს უფრო მართებს კანონების დახრებულება, უნაკლოდ გამოთქმა, ვიდრე შენიშვნების დამწერს! მე შენიშვნა, რომ ერთი ამდენი, გვარნებ, კიდევ მოიძებნება-მეთქი, და ჩემი სახელმძღვანელოს შედგენა მიეხრება, მაშინ დიდალც ყველას მოგებნით და გვარნებ-ს იქით უკუგადადებო...»

მე ვთქვამ და ე-მე დაბოლოებულ ადამიანის სახელების შესახებ, რომ არ. ქუთათელაძე საზოგადო კანონების დადგინებას ერიდება-მეთქი, გრამატიკაში საქარა, ჯერ საზოგადო კანონი დადგინო და შემდეგ ერთი მაგალითიც საქარა იქნება-მეთქი. ბნო არ, ქუთათელაძე ამხინჯებს ჩემს აზრს და ცოლს მწამებს, მითით მე ვამბობდ, ორი მაგალითი არ არა, ოცი უნდა მოკვანა-მეთქი... თქვენ-კი როგორ გვკადრებთ ამ გვარი ცოლის წამება? თქვენ ხომ დასაძახებ ბანადობით, მეცნიერი და აკადემიკოსი და როგორ გვკადრებთ, კიდევ და კიდევ, ეს ურადღურე გვერდის ქვეა?!

ერეკლს და მარგალიტას გამო ეთიოპიკად გამოკვლევის შედეგობაშიათ და ურთობათ-ირაკლი და მარგალიტა ერთად, და, სანამ წინადაცდებს «მეცნიერულად» არ დამიმტკიცებენ, ჩემი აზრი კანონიერი იქნება! თქვე დალოკილია, რამდენჯერ თქვენ რა-შივე იქვე შეგვარებთ, ყოველთვის აკადემიკოსები სად გაგინდებთ? როგორც ვას, თქვენ ერთად მოგინებ-ლობათ აკადემიკოსებს და მხოლოდ სახელწოდების სტემთ თავებს. ვანა არა აკადემიკოსს არ შეუძლია მართლწერის წარმოქმნა, რისმე გამოკვლევის, თუ გინდ მეცნიერულად? ბნო ჩუბინაშვილი ხომ მეცნიერულად მიგანიათ, როცა თქვენს აზრს ამტკიცებს და რატომ ახლა არ დაუჯეროთ? ბ-ნ ჩუბინაშვილის ლექსიკონში მარგალიტას სწერია! მთავრ თქვენს ავტორიტეტს, რომელსაც ახლა ვანაზან გვერდს უდგით, მარგალიტა აქვს ლექსიკონში და სხობრანე-სიკრიუსი წიგნში! კვე-

მო იმერეთში „ბოზო“-ს და „ბლა-ვა“-ს ხმარობენ და თქვენ ვსაქარა საფუძველი დაინახეთ: „ბოზო“ და „ბლა-ვა-კიეა“-ი, ბანებთ, და როცა მთელი საქართველოში, კილით-კიდე-მდე, „მარგალიტა“ ხმარობს ხალხი (გვარნით ხალხი მეტიარებისაგან, მარგალიტას, მაგარბას და მარგალიტას მხოლოდ მეტიარები ხმარობენ), — როდესაც-მეთქი მთელი საქართველო «მარგალიტა» ხმარობს, თქვენ ეს არ მიგანიათ საქარა სა-ბუთადა? რუსთველის „მარგალიტა“ შეიძლება გადამწერებისაგან იყოს და-მაინჯებულა! რა საბუთი გაქეთ ხელში, რომ გადამწერს დადუ-სხვაფერება და არა რუსთველის უფროა მარგალიტა? გადამწერ-ბი ეყვლინ ხომ პირობას არ შეკრავდენ, ასე დაწეროთ? ვეუ-ხის-ტყუარის რამელიმე ვარინტ-ში მაინც ამოინდებოდა წინადაც-გი მართლწერა, მაგრამ არსად ამო-ჩენილა, ალბად იმითმ, რომ რუსთველის ისე დაუწერია, როგორც ხალხი ხმარობდა, და ხალხიც ისე გადამწერდა, როგორც რუსთველი-მა იხმარა. ბ-ნ არ. ქუთათელა-ძეს მოყავს რამდენიმე ადგილი ნე-ტარ-სხენებზე ანტონ კთალიკოსის, ითანე ოქროპირის და მსავსე ავტო-რიტეტების ნაწერებიდან, „მარგა-ლიტა“ ხმარობდა ანტონ კთალიკო-სში ხმარობს, თვის ლამაზიკა-ბ-ნ და ათას სხვა სისულელეს: ან-ტონ კთალიკოსმა ვეუხის-ტყუარის დაწვევინა, როგორც ყოველად სა-მაგრი წიგნი... ამ ამს შემდეგ რო-გორ უნდა ვიწამო ის ავტორიტე-ტად ან კერძოდ გრამატიკაში და ან საზოგადოდ ლიტერატურაში? ესეც არ არა იყოს, როგორ დაეფეროთ, რომ ამ თქვენს ახალს ავტორიტე-ტებსაც ისე არ მოიძებნებთ, რო-გორც მოიძებნეთ და გავადეთ ათ სიტყვას-მეტი თქვენი პირველი ავტორიტეტები, სადა ორბელიანი და და ბნო ჩუბინაშვილი? მართლც გამართებ, ბ-ნ არ. ქუთათელა-ძე, მეტი სიღნაღე და სიღარ-ბისღე, თარემ ვე ხომ ბევრითა-მაშობა გამოდის და არა მეცნიერუ-ლი კვლევა. ან თქვენს პირველ ავ-ტორიტეტებს უნდა დაუფეროთ და ან მიუღს ხალხს: ვასაქანი გზა არა გაქეთ! მაშ გავუმარჯოს ისეც რუსთ-ველის „მარგალიტა“!

ჩვენ ვამტკიცებთ და ახლაც მტკიცედ ვეწამ, რომ ნაცვალ-სახე-ლებით: მე, შენ, ჩვენ და თქვენ არ იბრუნება. ბ-ნ არ. ქუთათელაძე ამის გამო ამბობს: «ბ-ნ სილოვ, ხუნ-დაძეს არ სკოდიდა, რომ კუთნი-ლებითი ნაცვალ-სახელები პიროვან-ნაცვალ-სახელებს ნათესაობით ბრუ-ნიდგან წარმოსდგებიან!» თქვენ ბევრი რამ იცით და მეცნიერი ბან-ადობით, მაგრამ ეს-ვი ვერ ვაგვი-თ, ვე უფრო ვარეობება, რომ, თუ წმომსწინებულ ნაცვალ-სახელებს ბრუნებს უარ-ფეროთ, ალბად არ-ცის მიწამება, რის ვითომ უყოლან-რობასაც თქვენ მწამებთ! თუ შე-ნ, ჩვენ, თქვენ „სრულიად არ იბ-რუნება-მეთქი, ვამბობ, მათი ნათე-საობითი ბრუნე რად მიწამება? ვე ვერ ვაგვივთ!

გვარნიით თითოეულად არ. ქუ-თათელაძის საბუთები, რომლებიცთ-ვის ვითომ გვიმტკიცებენ, რომ ამ შე-ნ, ჩვენ, თქვენ იბრუნება. ა) მეწინაა შენი, თქვენი

«შენი» და «თქვენი» ნათესაობით ბრუნება! სრულიად არა, ბნო არ. ქუთათელაძე: ეს განსაღეთ თქვენი ლეგალიზაციის ნაცვალ-სახელები სრულიად არა, თანაც ნაცვალ-სახელები ბრუნებია, და რატომ არის ეს? ასე მართა ჩვენს წინააზრებს, და მოდი, განსაღეთ ნაცვალ-სახელებში, ასე უნ-ბარიათ ჩვენს წინააზრებს, და მოდი, განსაღეთ ნაცვალ-სახელებით თქვენს აზრისთვის, ბნო ქუთათელაძე!

ბ) ვეუხის-ტყუარის და მოყავს არ. ქუთათელაძის მაგალითები, ვითომ-და მისი აზრის დასამტკიცებლად: «თქვენი გვარა მეწინააღების», «პირ-ვენი რად არს ძიარად» და სხვანი. რით ამტკიცებთ, რომ ამ „შენი“ და „თქვენი“ პიროვნებით ნაცვალ-სახე-ლებს ნათესაობითი ბრუნებია? — ვერა-ფრით, მხოლოდ „ფრაზები“ მოე-ყვებთ! ვეუხის-ტყუარის მაგალი-თებზე: „წამოსკობარ ჩემსა ძენადა“, «ესე ამავე გავლესე მე შიდას საქა-მათელად და სხვა. უსასწარელი მაგალითი თქვენ კიდევ ვამტკიცებთ: მათად აქ ნამდვილი კუთნილებითი ნაცვალ-სახელი განსაღეთ მხოლო-ბით არცების ენებით ბრუნებაში! ერთი სიტყვით, თქვენგან მოყვანილი მაგალითები ჩემს აზრს სრულიად არ ეწინააღმდეგება, პირ-კით, ამტკი-ცებს კიდევ.

სილოვ, ხუნდაძე

წამილი მოსკოვიდან

რეა მისი საპოლიტენიკო მუშე-უში ბუნების-მეტყველებისა, ანტრო-პოლოგიისა და ეტნოგრაფიის მოყვა-რეთა საზოგადოების საცენტრალური განყოფილების კრებაზე ერთმა ჩვენე-ბურმა, ბ-ნ ნ. ანაზაძემ, წაითხა რე-ფერატი, რომელსაც სხენდ ჰქონდა ჩვენი ქართული დიდი ოჯახი. ბ-ნ ანაზაძის რეფერატი არა პირველი რე-ფერატი საცენტრალური საზოგადო-ების კრებაზე საქართველოს შესახებ წაითხებოდა, უწინაც არა ერთხელ მოვიხსენიებ ჩვენ ამ მოხსენების შე-სახებ საქართველოს რომელსამე თე-მას, თუ როგორც ხეყველბისა, მაგრამ ბ-ნ ანაზაძის შრომას ჰქონდა ერთი რამ განსაკუთრებული თვისება, რომელიც სხვა მწიფელობას აძლევს იმის ნაწიერს. უმეტეს ნაწილი წინა და-საქართველოს შესახებ წაკითხულ რე-ფერატებსა ღიდა ინტერესს არ წარ-მოადგენდა იმითვის, ვისაც თვალ-საუბრე უღვევებია ქართულ ლიტერა-ტურისთვის, იმით შინააზრ-ებ-ლებითი იყო ქართულად მკვე და-ბედნილ წარმოდგენად და შეადგენდა ბ-ნო მოზების, სენას, რაზიკაში-ა-ლისა და ჩვენს ერის ცხოვრების სხვა პატიოსან მგელვეართ სრულს კუთნილებას, რეფერატის შრომა-ბი განისაზღვრებოდა მხოლოდ შხა მა-სალის ვადარუსულებით. ამ გვარი იყო, მაგალითად, ბ-ნ ა. ხანასაშვილის რეფერატი. რომელიც შესახებ თავ-თავის დროზე „ივერია“ ვაზრად-ბულის ცნობებს აღვამბინდენდნ ხოლ-მე და რომლებსაც „ივერია“ ქებით იხსენიებდა.

ბ-ნ ნ. ანაზაძის შრომა სასიამო-ენოდ განიჩნობდა ამ მხრივ ზემო ლ-ნიშნულ რეფერატებისაგან, იმისი ში-

ნარის ერთ გვარად უნდა იქნა სან-ტრესო იყო, როგორც რუსის სა-საქარადაცისათვის, ისე და კიდევ უმე-ტეს ქართულელებისათვის, რადგან რეფერატისთვის საქარა მასალა შე-კრებილი იყო თვით რეფერატის მიერ დიდა ჯერ არსად დაბეჭდილი არა ყო-ფილა. ბ-ნ ანაზაძის გამოკვლევის სა-ნად ჰქონდა ქართული დიდი ოჯახი, რომლის წვერთა რიცხვი, ბ-ნ რეფე-რატის სიტყვით, დღესაც ხმარობს 30—50 სულს და წინა-დ-კი ხმარად აღიოდა თითქმის 150 სულამდე. ბ-ნ რეფერატმა განმარტა მიწებზე, რომლებიც გამოიწვედნენ დიდის ოჯახებით ცხოვრებას და ხელს უწყობდნენ მათ არსებობას, დაგინა-ტა ცნობილი ქართული დიდის ოჯა-ხის წყობილება და იმის წყობების ურთიერთ შორის დამოკიდებულება, ვეინენა დიდის ოჯახებით ცხოვრე-ბის ნათელი და ბნელი მხარე და აღ-ნიშნა ის მოვლებანი ცნობილი ცხოვრებისა, რომელიც-კი ვერს უტ-ვლის და თანდათან არღვევს დიდს ოჯახს. ბ-ნ რეფერატმა გამოიყე-ნა შედარებით მეთილი და შეუთა-ნასწორა ქართული დიდი ოჯახი როგორც სამხრეთის სლოვიანურს, რუსულს და ოსურს, ისე ჩვენსაღ-ე-მურს დიდ ოჯახს, რამაც, რო-გორც შენიშნა კრების თავმჯდომე-ბით პროფესორმა მილოვრმა, კიდევ მეტი უნაი დასდვა იმის გამოკლე-ვას.

ჩვენ ხანში არა გვამცხვად ვაღვე-ვით მეთილი შინააზრის ბ-ნ ანაზაძის სა-ცხად ერეკლის რეფერატისა, რო-მელიც დაბეჭდილი იქნება ეტნოგრა-ფიულ საზოგადოების ცერნოს-ნი-ნოვარეულს მიმობილებაში. ჩვენ გესურს მხოლოდ მივავტოვო ჩვენთა დიდი ოჯახი ეტნოგრაფთა ურადღებ-ბი სიტყვებს, რომლებიც წარმოხდება ამ რეფერატის გამო პროფესორმა მილო-ვრმა, როგორც ეტნოგრაფიულ საზოგადოების თავმჯდომარე, დიდი მალომა უღენდა ბ-ნ ანაზაძის მოხსე-ნებისათვის და ამისთანვე სთქვა, რომ რადგან დიდი ოჯახი შეადგენს ისეთს მოღერებს, რომელიც თანდათან ირ-ღვევა და ჰქრება, სასურველია, რომ ქართული დიდი ოჯახი, რაც შეი-ძლებოდა, მალე შესწავლულ იქნას და ახტებე აღინიშნოს, თუ სადათე-ვლოს რომელ ნაწილში დასულა კი-დედ ვე სინტერესო ფორმა თანა-მაცხადი და პატივითი მოხსენება და-ბეჭდეს, როგორც მოგვარეულია პროფესორმა: «ქართულ მწერლობის მო-ვალისათვის შეადგინა, რომ ამ და-წერილებითი კუთნილებით, თუ რო-გორ უფურცლად დიდს ოჯახს ქართუ-ლი სჯულ-მდებლობა».

ჩვენ მივღებავთ, რომ ჩვენის ერის ცხოვრების ადგილობრივ გამოკლე-ვენი შეიტანენ ამ საგანსაც თავის პროგრამაში და ჩვენი მწერლობაც არ დაიფიქრებთ თავისი მოვალისა-ბი.

რამდენად შედეგში ამ გავითას რედაქტორის თანხმობა უნდა იქნა, ამ საქმისათვის განსაკუთრებით უნდა გვე-კვლიდეს მისთვის უნდა გვეხმარება. იგი ბატონობით შეიდა რედაქციას გასტრომა და პრეტეკელი ცნობები შეიძინა. შედეგ ვაღვეტავს სწორად გავსადაც კარს უნდა გვეხმარება, რათა განსაღება შეგვეო და თავისი მკერ არ-სულ საქმისათვის საჭირო ცოდნა შე-იძინას. რედაქტორის წლას დაჯდა უნდა რედაქტორის თანხმებე იყო და რამ-დენსამე წლს შედეგ უფროსი რედაქ-ტორის შეიძინას.

ეს რედაქტორი თითონ არაფერს სწერდა, „Times“-ში არც ერთი წერი-ლი არ არის იმისი; მასდას მოამს-დება თანამშრომლებს მოვალისა იყო. კიდევ ის არაფერს წერდა და მწერლობის-საგან თავგუგუება იყო მისეხი, რომ ეს გავს იმისი მისეხი უნდა გვეხმარება. იმის აზრი და ნათესაობა მათ უფრო სასწერე იყო, რომ თითონ არას-სწერდა და პირდაპირ და კერძობას კერავს შესწავლას. ან რას ამბობს თათი „Times“-ისავე ამ გრესად შემ-დობა:

„მისტერ დედავი მწერალი არას-დაც ვოფავს და თავის დედაში არა უწე-რათარ, წერილებს და მოსხმობებს ვარ და. იმის ხელმძღვანელობას ქვე იმყო-ვებოდნენ დიდა-მასანი თანამშრომლები: ისინი სწერდნენ, იგი მჭობობდა. უნდა ვადავინო, „Times“-ი დადს სო-კრეუში წავარდა იმით, რომ თავისი რე-დაქტორად სასოვარაში გავს ჰქვავს, ისე-თი გავი, რამდენად თავისი მაღალ-წერის წერისა არა და მთელს დროს რე-დაქტორის მოვალისა სასრულებას ან-დავობდა.“

ჩვე უნდა ვთქვათ: „Times“-ის იმე-თავითვე უნდა ვქვს დადებული, რომ ერთი იგივე თანამშრომელი ვართში, სულ ბევრი, ორ-სამს მეთაურს წარად-ე-მე შევს არა სწერდეს, თუ არ უწე-ლობა და დიდა პატივითი მოხსენება, როგორც ეტნოგრაფიულ საზოგადოების თავმჯდომარე, დიდი მალომა უღენდა ბ-ნ ანაზაძის მოხსე-ნებისათვის და ამისთანვე სთქვა, რომ რადგან დიდი ოჯახი შეადგენს ისეთს მოღერებს, რომელიც თანდათან ირ-ღვევა და ჰქრება, სასურველია, რომ ქართული დიდი ოჯახი, რაც შეი-ძლებოდა, მალე შესწავლულ იქნას და ახტებე აღინიშნოს, თუ სადათე-ვლოს რომელ ნაწილში დასულა კი-დედ ვე სინტერესო ფორმა თანა-მაცხადი და პატივითი მოხსენება და-ბეჭდეს, როგორც მოგვარეულია პროფესორმა: «ქართულ მწერლობის მო-ვალისათვის შეადგინა, რომ ამ და-წერილებითი კუთნილებით, თუ რო-გორ უფურცლად დიდს ოჯახს ქართუ-ლი სჯულ-მდებლობა».

ჩვენ მივღებავთ, რომ ჩვენის ერის ცხოვრების ადგილობრივ გამოკლე-ვენი შეიტანენ ამ საგანსაც თავის პროგრამაში და ჩვენი მწერლობაც არ დაიფიქრებთ თავისი მოვალისა-ბი.

„Times“-ის იმე-თავითვე უნდა ვქვს დადებული, რომ ერთი იგივე თანამშრომელი ვართში, სულ ბევრი, ორ-სამს მეთაურს წარად-ე-მე შევს არა სწერდეს, თუ არ უწე-ლობა და დიდა პატივითი მოხსენება, როგორც ეტნოგრაფიულ საზოგადოების თავმჯდომარე, დიდი მალომა უღენდა ბ-ნ ანაზაძის მოხსე-ნებისათვის და ამისთანვე სთქვა, რომ რადგან დიდი ოჯახი შეადგენს ისეთს მოღერებს, რომელიც თანდათან ირ-ღვევა და ჰქრება, სასურველია, რომ ქართული დიდი ოჯახი, რაც შეი-ძლებოდა, მალე შესწავლულ იქნას და ახტებე აღინიშნოს, თუ სადათე-ვლოს რომელ ნაწილში დასულა კი-დედ ვე სინტერესო ფორმა თანა-მაცხადი და პატივითი მოხსენება და-ბეჭდეს, როგორც მოგვარეულია პროფესორმა: «ქართულ მწერლობის მო-ვალისათვის შეადგინა, რომ ამ და-წერილებითი კუთნილებით, თუ რო-გორ უფურცლად დიდს ოჯახს ქართუ-ლი სჯულ-მდებლობა».

ეს რედაქტორი თითონ არაფერს სწერდა, „Times“-ში არც ერთი წერი-ლი არ არის იმისი; მასდას მოამს-დება თანამშრომლებს მოვალისა იყო. კიდევ ის არაფერს წერდა და მწერლობის-საგან თავგუგუება იყო მისეხი, რომ ეს გავს იმისი მისეხი უნდა გვეხმარება. იმის აზრი და ნათესაობა მათ უფრო სასწერე იყო, რომ თითონ არას-სწერდა და პირდაპირ და კერძობას კერავს შესწავლას. ან რას ამბობს თათი „Times“-ისავე ამ გრესად შემ-დობა:

„მისტერ დედავი მწერალი არას-დაც ვოფავს და თავის დედაში არა უწე-რათარ, წერილებს და მოსხმობებს ვარ და. იმის ხელმძღვანელობას ქვე იმყო-ვებოდნენ დიდა-მასანი თანამშრომლები: ისინი სწერდნენ, იგი მჭობობდა. უნდა ვადავინო, „Times“-ი დადს სო-კრეუში წავარდა იმით, რომ თავისი რე-დაქტორად სასოვარაში გავს ჰქვავს, ისე-თი გავი, რამდენად თავისი მაღალ-წერის წერისა არა და მთელს დროს რე-დაქტორის მოვალისა სასრულებას ან-დავობდა.“

ჩვე უნდა ვთქვათ: „Times“-ის იმე-თავითვე უნდა ვქვს დადებული, რომ ერთი იგივე თანამშრომელი ვართში, სულ ბევრი, ორ-სამს მეთაურს წარად-ე-მე შევს არა სწერდეს, თუ არ უწე-ლობა და დიდა პატივითი მოხსენება, როგორც ეტნოგრაფიულ საზოგადოების თავმჯდომარე, დიდი მალომა უღენდა ბ-ნ ანაზაძის მოხსე-ნებისათვის და ამისთანვე სთქვა, რომ რადგან დიდი ოჯახი შეადგენს ისეთს მოღერებს, რომელიც თანდათან ირ-ღვევა და ჰქრება, სასურველია, რომ ქართული დიდი ოჯახი, რაც შეი-ძლებოდა, მალე შესწავლულ იქნას და ახტებე აღინიშნოს, თუ სადათე-ვლოს რომელ ნაწილში დასულა კი-დედ ვე სინტერესო ფორმა თანა-მაცხადი და პატივითი მოხსენება და-ბეჭდეს, როგორც მოგვარეულია პროფესორმა: «ქართულ მწერლობის მო-ვალისათვის შეადგინა, რომ ამ და-წერილებითი კუთნილებით, თუ რო-გორ უფურცლად დიდს ოჯახს ქართუ-ლი სჯულ-მდებლობა».

ჩვენ მივღებავთ, რომ ჩვენის ერის ცხოვრების ადგილობრივ გამოკლე-ვენი შეიტანენ ამ საგანსაც თავის პროგრამაში და ჩვენი მწერლობაც არ დაიფიქრებთ თავისი მოვალისა-ბი.

მილიონები
წარღვა დაეპირა
VIII*)

ეს სად უძლეობის ბურუსი მოვლოდ მისი გაფანტა და გადასინდა, როცა 1841 წელს „Times“-ი მისტერ დე-დავის სულს გადავდა. იმით შორის,

*) „ივერია“ № 97, 98, 101, 102, 103, 104, 105 და 106.

